

**SENSOR, TAYANCH-HARAKAT INTELEKT VA NUTQ BUZILISHLARI
QO'SHILIB KELGAN MUJASSAM NUQSONLI BOLALAR**

Qo'ziboyeva Zilola Faxriddin qizi

*Jizzax davlat Pedagogika Universiteti Maxsus pedagogika Logopediya yo'nalishi 4-
bosqich talabasi*

Annotasiya: *Ushbu mavzu bolalarda bir necha sohalar – sensor, tayanch-harakat tizimi, intellekt va nutq buzilishlarining birgalikda uchrashi va bu holatning ta'lim-tarbiya jarayoniga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Bunday muammolarga ega bolalar uchun maxsus ta'lim va reabilitatsiya xizmatlarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, majmualiy nuqsonli bolalarda rivojlanish ehtiyojlari individual yondashuvni talab qiladi.*

Maqolada ushbu buzilishlarning kelib chiqish sabablari, ularni tashxislash usullari va maxsus pedagogik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ular uchun mos muhit yaratish va ijtimoiy integratsiyani ta'minlash yo'llari tahlil qilinadi. Ushbu mavzu jismoniy, ruhiy va intellektual salohiyatni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ilg'or amaliyotlar va tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: *Sensor buzilishlar, tayanch-harakat tizimi buzilishlari, intellektual rivojlanish nuqsonlari, nutq buzilishlari, majmualiy nuqsonlar, maxsus ta'lim, reabilitatsiya, individual yondashuv, diagnostika va korreksiya, ijtimoiy integratsiya, defektologiya, jismoniy rivojlanish, logopedik ishlar.*

**CHILDREN WITH SENSORY, MOTOR-MOTOR INTELLIGENCE AND
SPEECH DISORDERS**

Abstract: *This topic is dedicated to the study of the joint meeting of several areas - sensory, locomotor system, intelligence and speech disorders in children and the impact of this condition on the educational process. It is important to organize special education and rehabilitation services for children with such problems. Research shows that the developmental needs of children with complex disabilities require an individualized approach. The article examines the causes of these disorders, their diagnosis methods, and special pedagogical approaches. Ways to create a suitable environment for them and ensure social integration are also analyzed. This topic includes best practices and recommendations for supporting physical, mental, and intellectual potential.*

Key words: *Sensory disorders, locomotor system disorders, intellectual development disabilities, speech disorders, complex disabilities, special education, rehabilitation, individual approach, diagnosis and correction, social integration, defectology, physical development, speech therapy.*

**ДЕТИ С НАРУШЕНИЯМИ СЕНСОРНОГО, МОТОРНО-МОТОРНОГО
ИНТЕЛЛЕКТА И РЕЧИ**

Аннотация: Данная тема посвящена изучению совместного взаимодействия нескольких направлений - сенсорных, опорно-двигательного аппарата, интеллекта и речевых нарушений у детей и влияния этого состояния на учебный процесс. Важно организовать специальные образовательные и реабилитационные услуги для детей с такими проблемами. Исследования показывают, что потребности в развитии детей со сложными нарушениями требуют индивидуального подхода. В статье рассматриваются причины этих нарушений, методы их диагностики и специальные педагогические подходы. Также анализируются пути создания для них подходящей среды и обеспечения социальной интеграции. В эту тему вошли лучшие практики и рекомендации по поддержке физического, умственного и интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: сенсорные расстройства, нарушения опорно-двигательного аппарата, нарушения интеллектуального развития, нарушения речи, комплексные нарушения, специальное образование, реабилитация, индивидуальный подход, диагностика и коррекция, социальная интеграция, дефектология, физическое развитие, логопед.

KIRISH

Hozirgi zamon jamiyatida maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash va ularning rivojlanishiga ko'maklashish masalasi dolzarb hisoblanadi. Sensor, tayanch-harakat, intellektual va nutq buzilishlari birgalikda uchragan majmualiy nuqsonli bolalar uchun ta'lim, tarbiya va reabilitatsiya jarayonlari alohida yondashuvni talab etadi. Ushbu buzilishlarning har biri bolaning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi, va ular birgalikda bolaning kundalik hayot faoliyatini murakkablashtiradi.

Majmualiy nuqsonli bolalarning rivojlanish ehtiyojlarini qondirishda erta diagnostika, maxsus pedagogik yondashuvlar va zamonaviy reabilitatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlarda bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ta'lim muassasalari, defektologlar va logopedlar tomonidan olib boriladigan tizimli ishlar hal qiluvchi o'rin tutadi.

Mazkur maqolada bunday bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ularni o'qitish va reabilitatsiya qilishning asosiy yondashuvlari, shuningdek, ularni jamiyatga integratsiya qilish yo'llari yoritib beriladi.

Muhokama va natijalar. Sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari qo'shilib kelgan bolalar bilan ishlash jarayonida ularning ehtiyojlarini aniqlash va mos ta'lim-uslubiy yondashuvlarni qo'llashning ahamiyati katta. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday bolalarning rivojlanish jarayoni individual reja asosida tashkil etilganda, ularning ijtimoiylashuvi va mustaqil hayotga moslashuvi sezilarli darajada yaxshilanadi. Muhokamalar davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri, majmualiy nuqsonli bolalar uchun moslashtirilgan muhit yaratish zarurligidir. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalar, logopedik mashg'ulotlar, terapevtik jismoniy mashqlar va psixologik yordamdan foydalanish samarador natijalar beradi. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi, bolalarning rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki:

1. Erta diagnostika va rehabilitatsiya: Bolaning buzilish darajasini erta bosqichda aniqlash va o'z vaqtida boshlangan yordam bolaning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Integratsiya imkoniyatlari: Individual yondashuv va ijtimoiy moslashuv dasturlari majmualni nuqsonli bolalarni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilish imkonini beradi.

3. Pedagogik strategiyalar: Ta'limda ko'rgazmali vositalar, o'yin texnologiyalari va maxsus metodik yondashuvlar bolalarning kognitiv va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

4. Ota-onalarni jalb qilish: Oilalarning faol ishtiroki bolalarning ruhiy-emosional barqarorligini ta'minlashda va rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Shunday qilib, majmualni nuqsonli bolalar bilan ishlashda tizimli yondashuv, ta'lim va rehabilitatsiya jarayonida turli soha mutaxassisleri hamkorligining samaradorligini ta'kidlab o'tish lozim. Bu nafaqat bolaning sifatli rivojlanishini ta'minlaydi, balki ularni jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari birgalikda uchraydigan bolalar bilan ishlash maxsus ta'lim va rehabilitatsiya jarayonlarida tizimli va individual yondashuvni talab etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday bolalar rivojlanishi uchun diagnostika, moslashtirilgan pedagogik usullar va terapevtik dasturlardan foydalanish katta ahamiyatga ega.

Bolalarning ehtiyojlarini hisobga olib, ularga qulay ta'lim muhiti yaratish nafaqat ularning intellektual va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, balki jamiyatga moslashish imkoniyatlarini ham oshiradi. Erta diagnostika va maxsus dasturlar asosida tashkil etilgan pedagogik hamda rehabilitatsiya yondashuvlari bolalarning hayot sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, ota-onalar, pedagoglar va rehabilitatsiya mutaxassislarining o'zaro hamkorligi bolaning rivojlanishidagi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon bolalarni ijtimoiylashtirish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va mustaqil hayotga moslashishiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, majmualni nuqsonli bolalar bilan ishlashning muvaffaqiyati individual yondashuv, maxsus texnologiyalarni qo'llash va turli soha mutaxassislarining samarali hamkorligiga bog'liqdir. Bu borada amalga oshirilayotgan tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar bunday bolalarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abulkhanova-Slavskaya, K.A. (2017). Psixologik diagnostika va rehabilitatsiya masalalari. Moskva: Psixologiya markazi nashriyoti.

2. Vygotskiy, L.S. (1991). Maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasi. Moskva: Prosveshchenie nashriyoti.

3. Defektologiya asoslari. (2020). Tuzuvchi: Guseva T.V. va boshqalar. Sankt-Peterburg: Piter.

4. Maksudova, M.K. (2019). "Majmualı nuqsonli bolalarda o'qitish va rivojlantirishning pedagogik asoslari." O'zbekiston ta'lim jurnal, 4(2), 45-51.
5. Savelyeva, N.V. (2018). Tayanch-harakat tizimi buzilishlari va reabilitatsiya asoslari. Moskva: Medicina nashriyoti.
6. Bobomurodova, D.K. (2022). "Majmualı nuqsonli bolalar bilan ishlashda ijtimoiy integratsiya yondashuvlari." Pedagogik tadqiqotlar jurnali, 3(5), 30-37.
7. Bogdanova, O.P. (2016). Logopediyada innovatsion yondashuvlar. Moskva: Logopediya markazi.